

कैलाली जिल्लाका थारू समुदायमा प्रचलित थारू लोककथाको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नाकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता
राजेन्द्र कुमार चौधरी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर
२०६७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र राजेन्द्र कुमार चौधरी स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष, दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको 'कैलाली जिल्लाका थारू समुदायमा प्रचलित थारू लोककथाको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

- १ प्रा. राजेन्द्र सुवेदी .....
(विभागीय प्रमुख)
२. सह-प्रा.डा. जीवेन्द्र देव गिरी .....
(शोध निर्देशक)
३. उप-प्राध्यापक मधुसुधन गिरी .....
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०६८/०२/१६

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ 'कैलाली जिल्लाका थारू समुदायमा प्रचलित थारू लोककथाको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्रमा राजेन्द्र कुमार चौधरीले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निकै मेहनत साथ तयार पारिएको यस शोधकार्यसँग म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....
सह-प्रा. डा. जीवेन्द्र देव गिरी

शोध निर्देशक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि. वि. कीर्तिपुर

मिति : २०६७/२/११

कृतज्ञताज्ञापन

कैलाली जिल्लाका थारू समुदायमा प्रचलित थारू लोककथाको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दास्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदणीय गुरु सह-प्रा. डा. जीवेन्द्र देव गिरीज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो व्यस्त समयका बिच पनि यो शोधपत्र तयारीका सन्दर्भमा अति नै सौहार्दपूर्ण निर्देशन एवम् ज्ञानवर्धक सल्लाह, सुभाष र सामग्री दिएर अविस्मरणीय सहयोग गर्नु हुने श्रद्धेय गुरु प्रति म सदा ऋणी रहने छु । उहाँले लगाउनु भएको गुण म कहिल्यै बिर्सने छैन ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अध्ययन गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोध लेख्ने अवसर प्रदान गर्नु हुने विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदी तथा नेपाली केन्द्रीय विभाग प्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्र तयारीका क्रममा सामग्री सङ्कलन गर्दा सहयोग गर्ने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालय कीर्तिपुरप्रति पनि म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

मेरो अध्ययनको यो क्षणसम्म सदैव प्रेम, प्रेरणा सहयोग र सदभाव प्रदान गर्नु हुने आदरणीय पिता सीताराम चौधरी, माता चुलियादेवी चौधरी तथा काका धिकराम चौधरीप्रति म सदा ऋणी छु । त्यसैगरी यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सदा सहयोग गर्ने दाजु भाउजुहरू तेजप्रकाश चौधरी, निर्मल चौधरी, शिला चौधरी, यशोदा चौधरी र भतिजीहरू सुष्मा र स्नेहा चौधरीलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै थारू लोककथा सङ्कलन गर्दा अविस्मरणीय सहयोग गर्नु हुने कृष्णराज 'सर्वहारी' बम बहादुर बम, राजकुमार चौधरी, रामबिलास डगौरा र रमेश चौधरीलाई हृदयदेखि नै कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्न सामग्री सङ्कलनका क्रममा महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्ने मेरा साथीहरू पुष्कर राज भट्ट, घनश्याम पौडेल, केशव राज शर्मा र नर बहादुर बुढालाई धन्यवाद दिन्छु । प्रस्तुत शोधपत्र छिटोछरितो र शुद्ध रूपमा टङ्कन गर्ने पुष्करराज भट्ट र सुभाष के.सी.लाई हार्दिक धन्यवाद दिन्छु ।

यसरी तयार पारिएको यो शोधपत्र म आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर नेपाली केन्द्रीय विभागमा प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०६८/०२/११

क्रमाङ्क : ३१३

शैक्षिक सत्र २०६४/०६५

राजेन्द्र कुमार चौधरी

.....

विषय सूची

	पृष्ठ
पहिलो परिच्छेद	
शोध परिचय	
१.१ विषयपरिचय	१
१.२ समस्या कथन	२
१.३ शोधको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ अध्ययनको औचित्य महत्त्व र उपयोगिता	३
१.६ अध्ययनको सीमाङ्कन	३
१.७ अध्ययन विधि	३
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	४
दोस्रो परिच्छेद	
थारू जाति र लोककथाको परिचय	
२.१ थारू जातिको परिचय	५
२.२ थारूहरूको मूलस्थान तथा प्रसार	५
२.३ लोककथा सिद्धान्त	६
२.३.१ लोककथाको परिचय	६
२.३.२ लोककथाको परिभाषा	८
२.३.३ लोककथाका विशेषताहरू	१०
२.३.३.१ कल्पनाको प्रबलता	१०
२.३.३.२ उपदेशात्मकता	१०
२.३.३.३ रोचकता	१०
२.३.३.४ ऐतिहासिकता	१०
२.३.३.५ सामाजिकता	११
२.३.३.६ धार्मिक प्रवृत्ति	११
२.३.३.७ सरलता एवं सुगमता	११

२.३.३.८ मानवको मूल प्रवृत्तिसँग साहचार्य	११
२.३.३.९ भाग्यवादी प्रवृत्ति	११
२.३.३.१० प्रकृतिमूलकता	१२
२.३.३.११ अतिशयोक्तिमूलकता	१२
२.४. लोककथाका तत्त्वहरू	१२
२.४.१ कथावस्तु	१२
२.४.२ पात्र	१३
२.४.३ परिवेश	१३
२.४.४ संवाद	१३
२.४.५ उद्देश्य	१३
२.४.६ भाषा	१३
२.४.७ लोकतत्त्व	१४
२.५ लोककथाको वर्गीकरण	१४
२.४.६ लोककथाको अध्ययन परम्परा	१७
तेस्रो परिच्छेद	
कैलाली जिल्लामा प्रचलित थारू लोककथाको सङ्कलन	
३.१. सपरजुवा कथा	१९
३.१.१ मूलपाठ	१९
३.१.२ नेपाली अनुवाद	२१
३.२ हिटवा कथा	२३
३.२.१ मूलपाठ	२३
३.२.२ नेपाली अनुवाद	२६
३.३ दंगीशरण रज्वा कथा	३२
३.३.१ मूलपाठ	३२
३.३.२ नेपाली अनुवाद	३३
३.४ एकबित्ते कथा	३५
३.४.१ मूलपाठ	३५
३.४.२ नेपाली अनुवाद	३७
३.५ मेघिया रानी कथा	३९
३.५.१ मूलपाठ	३९
३.५.२ नेपाली अनुवाद	४२
३.६ नकबिलरी कथा	४५

३.६.१ मूलपाठ	४५
३.६.२ नेपाली अनुवाद	४८
३.७ हस्तापान बोल्ता सुपारी कथा	५१
३.७.१ मूलपाठ	५१
३.७.२ नेपाली अनुवाद	५५
३.८ बुधनी कथा	५९
३.८.१ मूलपाठ	५९
३.८.२ नेपाली अनुवाद	६३
३.९ मामा ओ भैने कथा	६८
३.९.१ मूलपाठ	६८
३.९.१ नेपाली अनुवाद	७०
३.१० हग्गु कहाँ कथा	७४
३.१०.१ मूलपाठ	७४
३.१०.१ कथाको नेपाली अनुवाद	७८
३.११ सत्तलसिंह राजा कथा	८२
३.११.१ मूलपाठ	८२
३.११.२ नेपाली अनुवाद	८५
३.१२ अगम जानकी को	९१
३.१२.१ मूलपाठ	९२
३.१२.२ नेपाली अनुवाद	९२
३.१३ नमहा ओ वघुवा कथा	९३
३.१३.१ मूलपाठ	९३
३.१३.२ नेपाली अनुवाद	९४
३.१४ गिदरा ओ टुवर लौरा कथा	९५
३.१४.१ मूलपाठ	९५
३.१४.२ नेपाली अनुवाद	९७
३.१५ गोंगहा कौवा कथा	९८
३.१५.१ मूलपाठ	९८
३.१५.२ नेपाली अनुवाद	९९

चौथो परिच्छेद

थारू लोककथाको वर्गीकरण र विश्लेषण

४.१. थारू लोककथाको वर्गीकरण	१००
-----------------------------	-----

४.१.१ सामाजिक लोककथा	१००
४.१.२ मनोरञ्जनात्मक लोककथा	१००
४.१.३ नैतिक उपदेशात्मक कथा	१००
४.१.४ धार्मिक, पौरणिक तथा ऐतिहासिक कथा	१००
४.१.५ हास्यव्यङ्गात्मक कथा	१००
४.१.६ विविध लोककथा	१००
४.२ विश्लेषण	१०१
४.२.१ सपरजुवा कथाको विश्लेषण	१०१
४.२.२ हिटवा कथाको विश्लेषण	१०२
४.२.३ दंगीशरण रज्वा कथाको विश्लेषण	१०३
४.२.४ एक वित्ते कथाको विश्लेषण	१०४
४.२.५ मेघिया रानी कथाको विश्लेषण	१०५
४.२.६ नकबिलरी कथाको विश्लेषण	१०६
४.२.७ हास्त पान, बोल्ता सुपारी कथाको विश्लेषण	१०७
४.२.८ बुधनी कथाको विश्लेषण	१०८
४.२.९ मामा ओ भैने कथाको विश्लेषण	१०९
४.२.१० हगु कहाँ कथाको विश्लेषण	११०
४.२.११ सत्तलसिँह राजा कथाको विश्लेषण	१११
४.२.१२ अगम जानकी कथाको विश्लेषण	११२
४.२.१३ नमहा ओ बघुवा कथाको विश्लेषण	११३
४.२.१४ गिदरा ओ टुवर लौरा कथाको विश्लेषण	११४
४.२.१५ गोंगहा कौवा कथाको विश्लेषण	११५
पाँचौं परिच्छेद	
उपसंहार	११७
परिशिष्ट १	११९
परिशिष्ट २	१२०
सन्दर्भ सामग्री	

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

इ.सं.	इस्वी संवत्
ते.संस्क.	तेस्रो संस्करण
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
जि.वि.स.	जिल्ला विकास समिति
न.पा.	नगरपालिका
ने.के. वि.	नेपाली केन्द्रीय विभाग
ने.रा.प्र.प	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पृ.	पृष्ठ
वि.सं.	विक्रम संवत्
त्रि.वि	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
सु.प.सा.स.	सुदूर पश्चिमाञ्चल साहित्य समाज
कि.मि.	किलो मिटर
अनु.	अनुवाद